

**«Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне
тұқым шаруашылығын қолдау мәселелері бойынша толықтырулар
мен өзгерістер енгізу туралы» Қазақстан Республикасы
Заңының жобасы бойынша
ЕСКЕРТУЛЕР МЕН ҰСЫНЫСТАР**

«Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне тұқым шаруашылығын қолдау мәселелері бойынша толықтырулар мен өзгерістер енгізу туралы» Қазақстан Республикасы Заңының жобасын (бұдан әрі – заң жобасы) қарап, ол бойынша мынадай ескертулер мен ұсыныстар айту орынды деп санаймыз.

Тұжырымдамалық сипаттағы ескертулер мен ұсыныстар.

1. Заң жобасы тұқым шаруашылығы саласындағы қызметті «арнайы реттеу» деп аталатынды енгізеді.

Бұл «арнайы реттеу» Мемлекет (уәкілетті орган тұлғасында) өсімдіктердің тиісті түрлері бойынша тұқым сапасын инспекциялау және сертификаттау жөніндегі қызметті жүзеге асырмайтындығында. Бұл қызметті коммерциялық емес ұйымдар нысанында «тиісті өсімдік түрлері бойынша тұқым сапасын инспекциялау және сертификаттаудың кәсіби ұйымдары» жүзеге асыратын болады, ал уәкілетті орган осы ұйымдарды аккредиттеуді жүргізетін және олардың қызметіне бақылауды жүзеге асыратын болады. Бұл ретте, тиісті «кәсіптік ұйымдар» құрылмайтын өсімдік түрлері бойынша аталған функцияларды уәкілетті орган бұрынғысынша жүзеге асыратын болады.

«Арнайы реттеу» ұғымына қатысты **мұндай ұғым қазақстандық заңнамада қолданылмайтынын** атап өткен жөн.

Жалпы қандай реттеу туралы – мемлекеттік реттеу, құқықтық реттеу және т.б. туралы айтылатыны белгісіз?

Сондай-ақ, заң жобасы «арнайы реттеу» деген не, оны кім жүзеге асырады және т. б. туралы сұраққа нақты және біржақты жауап бермейді.

Мәселен, заң жобасының кейбір нормаларында «арнайы реттеу» уәкілетті органның шешімі негізінде **енгізіледі**.

Басқа нормада өсімдіктердің тиісті түрлері бойынша тұқым шаруашылығы саласындағы **«арнайы реттеу»** кәсіби ұйымды **аккредиттеу арқылы жүзеге асырылады**.

Осы нормалардан «арнайы реттеуді» уәкілетті орган кәсіби ұйымды аккредиттеу жолымен жүзеге асыратыны туындайды.

Алайда, келесі нормада «тұқым шаруашылығы саласындағы қызметті тиісті өсімдік түрлері бойынша **арнайы реттеуді жүзеге асыруға** ниет білдірген кәсіби ұйымдар уәкілетті орган бекіткен тәртіппен аккредиттелуге жатады» деп бекітіледі. Бұл нормадан «арнайы реттеу» деп аталатынды кәсіби ұйымдардың өздері жүзеге асыратындығы шығады.

Заң жобасынан «кәсіби ұйымдар» құрылған өсімдік түрлеріне қатысты бұл ұйымдар өсімдіктердің басқа түрлеріне қатысты уәкілетті орган сияқты функцияларды жүзеге асыратындығы туындайды. Мұндай реттеудің «мамандығы» неден тұрады?

Жоғарыда айтылғандарға байланысты «арнайы реттеу» терминінен бас тарту қажет деп санаймыз.

2. Шын мәнінде, «арнайы реттеуді» енгізу мемлекеттік органның бірқатар функцияларын мемлекеттік емес ұйымдарға беруді білдіреді.

Алайда, 2015 жылғы 20 мамырдағы «Ұлт жоспарының – 100 нақты қадамының» 97-қадамына сәйкес «мемлекетке **тән емес** функцияларды **бәсекелестік ортаға және өзін-өзі реттейтін ұйымдарға** беру» көзделеді.

«Өзін-өзі реттеу туралы» Қазақстан Республикасы Заңының 3-бабының 3-тармағына сәйкес Осы ережеден мемлекеттік функцияларды беру, біріншіден, «мемлекетке тән емес функцияларға» қатысты, екіншіден, Қазақстан Республикасы Әкімшілік рәсімдік-процестік кодексінің 8-тарауының ережелеріне сәйкес бәсекелестік ортаға беру жолымен, үшіншіден-міндетті мүшелікке (қатысуға) негізделген өзін-өзі реттейтін ұйымдарға беру жолымен мүмкін болады.

Құзыретті органның бірқатар мемлекеттік функцияларды беру немесе жүзеге асырудан бас тарту жөніндегі заң жобасының тәсілі жоғарыда көрсетілген ережелерге сәйкес келмейді.

Ең алдымен, «тұқым сапасын тексеру және бақылау» функциялары мемлекетке тән емес функциялар екенін анықтау қажет. Бұл жағдайда олар толық көлемде берілуі керек. Заң жобасында «кәсіби ұйымдар» құрылған өсімдік түрлері бойынша тұқымның сапасын тексеруді және сертификаттауды осы ұйымдар, ал қалған өсімдік түрлері бойынша – уәкілетті орган жүзеге асыратындығы көзделеді. Яғни, мемлекеттік орган «мемлекетке тән емес» функцияларды жүзеге асыратын болады.

Заң жобасында кәсіби ұйымдар «коммерциялық емес ұйым» нысанында құрылады деп көзделеді. Бұл ретте мұндай «кәсіби ұйымдардың» нақты ұйымдық-құқықтық нысаны заңда ашылмайды.

«Коммерциялық емес ұйымдар туралы» Қазақстан Республикасы Заңының 2-бабына сәйкес **негізгі мақсаты ретінде табыс алу жоқ** және алынған таза табысты қатысушылар арасында бөлмейтін заңды тұлға

коммерциялық емес ұйым болып танылады. Бұл ретте коммерциялық емес ұйымдар кәсіпкерлік қызметті жүзеге асыруға құқылы («коммерциялық емес ұйымдар туралы» Заңның 33-бабы), алайда мұндай қызмет коммерциялық емес ұйым үшін негізгі қызмет түрі бола алмайтыны анық.

Заң жобасында «кәсіптік ұйымдар» Қазақстан Республикасының аумағында өсімдіктердің тиісті түрлері бойынша тұқым сапасын инспекциялауды және сертификаттауды жүзеге асыру үшін ақылы негізде құрылады. Бұл ретте кәсіби ұйымның қызметін қаржыландыру бірінші кезекте «көрсетілетін қызметтер есебінен» жүзеге асырылады.

Осыған байланысты «кәсіби ұйымға» коммерциялық емес ұйым мәртебесін беру толық негізсіз болып көрінеді.

Заң жобасында сондай-ақ «кәсіптік ұйымның» құрылтайшылары *«тұқым шаруашылығы және тауар өндірісі саласындағы қызметті өсімдіктердің тиісті түрлері бойынша жүзеге асыратын және Қазақстан Республикасының Кәсіпкерлік кодексіне сәйкес Ұлттық Кәсіпкерлер палатасында аккредиттелген дара кәсіпкерлердің және (немесе) Қауымдастық (одақ) нысанындағы заңды тұлғалардың жоғары мамандандырылған бірлестіктері»* ғана бола алады деп көзделеді.

Сонымен қатар, Қазақстан заңнамасында жеке кәсіпкерлер мен заңды тұлғалардың *«жоғары мамандандырылған»* бірлестіктері ұғымы жоқ. Азаматтық Кодекстің 110-бабына сәйкес дара кәсіпкерлердің және (немесе) заңды тұлғалардың бірлестік (одақ) нысанындағы бірлестігі олардың Кәсіпкерлік қызметін үйлестіру, сондай-ақ ортақ мүдделерді білдіру және қорғау мақсатында құрылады. Дәл осындай ережелер «коммерциялық емес ұйымдар туралы» Заңның 18-бабында көрсетілген.

Бірлестікке бір емес, әртүрлі өсімдік түрлеріне маманданған заңды тұлғалар мен жеке кәсіпкерлер кіретін жағдайларда қалай болу керектігі белгісіз? Мысалы, ауылшаруашылық кәсіпорны дәнді және көкөніс дақылдарын өсіреді.

Сондай-ақ, Ұлттық Кәсіпкерлер палатасында тұқым сапасын тексеру мен сертификаттаудың «кәсіби ұйымын» құру және қауымдастықты (одақты) аккредиттеу мүмкіндігі арасында қандай байланыс бар екені түсініксіз.

«Қауымдастықтар (одақтар) Ұлттық палатаның Ұлттық палатаның басқару органдары мен жұмыс органдарында кәсіпкерлік субъектілерінің мүдделерін білдіруге арналған белгіленген критерийлерге сәйкестігін тану үшін аккредиттеуден өтуі тиіс» Кәсіпкерлік кодексінің 57-бабының 1-тармағына сәйкес.

Бұл ереже Ұлттық Кәсіпкерлер палатасында аккредиттелмеген қауымдастықтардың (одақтардың), оның ішінде басқа ұйымдарды құруға ешқандай құқығы жоқ дегенді білдірмейді.

Заң жобасында сондай-ақ кәсіптік ұйымның мынадай талаптарға жауап беруі көзделеді:... кәсіптік ұйымның **құрамында** кәсіптік ұйымдарды аккредиттеу қағидаларында белгіленген мөлшерде өсімдіктердің әрбір түрі бойынша кәсіптік оқытылған инспекторлардың **болуы**.

Алайда, егер кәсіби ұйымның құрылтайшылары мен қатысушылары дара кәсіпкерлердің және (немесе) заңды тұлғалардың қауымдастықтары (одақтары) болып табылса, онда кәсіби ұйымдардың «құрамында» ешқандай инспекторлар болмайды. Олардың кәсіби ұйымның «штатында» болуы туралы айту дұрысырақ болар еді.

3. Заң жобасы кәсіби ұйымдарды «аккредиттеу» ұғымын енгізеді, ол *«осы Заңның 23-б-бабының 7-тармағында көзделген жекелеген функцияларды жүзеге асыру үшін тиісті өсімдік түрлері бойынша тұқым сапасын инспекциялауды және сертификаттауды кәсіби ұйымның уәкілетті органының ресми тану рәсімі»* деп түсініледі.

Бұл анықтамада, кем дегенде, қандай да бір термин алынып тасталды, өйткені «организации ұйымын танулық жүзеге асыру» деген сөздің мағынасы жоқ. Мүмкін, бұл кәсіби ұйымның жүзеге асыру **құқығын** тану туралы болуы керек және т.б.

Негізінде, «аккредиттеу» деп аталатын рұқсат беру процедурасы болып табылады.

Бұл ретте, бір жағынан, осы нормаға түсіндірмеде салыстырмалы кестеде аккредиттеудің «бұл рұқсат беру құжаты емес» екендігі көрсетіледі, екінші жағынан, заң жобасында «Рұқсаттар және хабарламалар туралы» Қазақстан Республикасының Заңына осы Заң «тұқым шаруашылығы туралы «Қазақстан Республикасының Заңында белгіленген тәртіппен және шарттарда арнайы реттеу шеңберінде жүзеге асырылатын кәсіптік ұйымдардың қызметіне» қолданылмауы тиіс екендігін көздейтін өзгерістер мен толықтырулар енгізу ұсынылады.

Жалпы, мемлекеттік функцияларды ерікті негізде құрылатын коммерциялық емес ұйымдарға міндетті емес мүшелікпен «ауыстырудың» мұндай тәсілі тұқым сапасын бақылау жөніндегі функциялардың тиісінше орындалуына кепілдік бере алмайтынын атап өткен жөн.

Мемлекеттік функцияларды бәсекелестік ортаға немесе өзін – өзі реттейтін ұйымдарға берудің заңнамада көзделген тәсілдерін пайдалану туралы мәселені қарастыру орынды болып көрінеді.

Бірінші жағдайда, сапаны инспекциялау және бақылау жөніндегі функцияларды қажетті мамандары, жабдықтары бар және заңда белгіленген басқа талаптарға жауап беретін коммерциялық ұйымдар шарттық, ақылы (өтеулі) негізде жүзеге асыратын еді, ал уәкілетті орган олардың осы талаптарға сәйкестігін тексеретін, рұқсат беретін және олардың қызметін бақылайтын еді.

Екінші жағдайда – заң нарық субъектілері үшін (өсімдіктердің барлық немесе жекелеген түрлері бойынша) осы субъектілердің оған міндетті мүшелігіне (қатысуына) негізделген өзін-өзі реттейтін ұйым құруды көздеуі мүмкін.

Жоғарыда айтылғандардың негізінде заң жобасы пысықтауды қажет етеді деп санаймыз.
